

המצגת השיתופית בשירות הוראת ספרות

הגר אור וד"ר שלמה הרציג

מעשה הפרשנות של היצירה הספרותית נע בין שני קטבים: קשב רב לטקסט על כל מה שנכתב בשורותיו ובניהן וקשב של הקורא לעצמו, לעולמו הפנימי ולהיכרותו המצטברת עם יצירות אחרות. הפסיחה בין קטבים אלה פורשת כר נרחב לשיח תרבותי בין כל קורא לבין היצירה. עם זאת, אחת הדרכים להעמקת חוויית הקריאה ולעיבודה היא באמצעות השיחה הבין-אישית והקבוצתית על היצירה הספרותית, שיחה שהייתה ועודנה הכלי העיקרי במסגרת הוראת הספרות. הקריאה והשיחה (או הכתיבה) שבעקבותיה עשויות לתרום לגיבוש תפיסת עולם רב-ממדית ומורכבת המכילה גוונים ודקויות ולעתים אף סתירות. כך יוכל כל אחד מהתלמידים לקחת חלק בשיח המתנהל במסגרת קהילה פרשנית רבת-קולות ובעלת יכולת להכיל פרשנויות שונות – כל זאת בתנאי שהפרשנות אכן מכבדת את הכתוב. כל קבוצה או כיתה יכולה לצמוח לקהילה פרשנית מעין זאת.¹

במאמר זה אנו מצעים את השימוש במצגת השיתופית ככלי המסייע לפיתוח השיח הקבוצתי והכיתתי בשיעורי הספרות.

שילוב פעילויות של למידה שיתופית, למידה בחברותא, הנערכות בקבוצות למידה קטנות, הן אחת הדרכים לעורר את מעורבותם האקטיבית של התלמידים בשיעורי הספרות.² הלמידה השיתופית למידה וחקירה מזמנת בקבוצות קטנות, של היצירה הספרותית מנקודות מבט שונות. מן המורה נדרש, בשלב הראשון, להחליט מהו נושא-העל שבו תתמקד ההוראה-למידה של היצירה (המפתח הדידקטי). בשלב הבא, עליה לבחור את הנושאים/ההיבטים השונים ביצירה אותם תחקורנה קבוצות התלמידים (כל קבוצה תקבל נושא/היבט אחד לחקירה). בסיומו של התהליך יציגו התלמידים את תוצאות למידתם בפני הכיתה. כך למעשה, בשלב הפרזנטציות, מתקבלת תמונת פרשנות מלאה, ככל האפשר, של היצירה הספרותית הנלמדת.

לאורך התהליך, בעקבות הלמידה השיתופית-קבוצתית, מתממשת לבסוף אף למידה שיתופית-כיתתית. לצורך ארגון הידע החדש, שנוצר בעבודת צוות, מומלץ לעבוד עם מצגת מקוונת שיתופית (כגון: המצגת של Google Docs).

המצגת השיתופית היא כלי מצוין המאגד את הלמידה שנערכה בכל קבוצה וקבוצה, על מנת להגיש בפני התלמידים את התמונה המלאה של חקר היצירה הספרותית בהיבטיה השונים.

¹ מתוך: תכנה"ל בספרות לביה"ס העל-יסודי הממלכתי והכללי - כיתות ז'-י"ב, התשס"ז, עמ' 9
² להרחבה על נושא הלמידה השיתופית ומלאכת החקר בספרות ראו קישורים בסוף המאמר

תפקיד המורה בתהליך מורכב זה, הוא תפקיד של הנחייה. את זמן העבודה בקבוצות היא תנצל למפגש עם כל אחת מן הקבוצות. זמן המפגש עם הקבוצה יוקדש הן **לבדיקת התכנים** שמכינים התלמידים, הן **לבירור קשיים** (לימודיים וחברתיים) המתעוררים לאורך התהליך ועזרה בפתרונם, והן על מנת **ללמד נושא חשוב להעמקת ההבנה הספרותית**. בד בבד עם הלמידה-הקבוצתית המשמעותית, של היצירה הספרותית, מפתחים הלומדים, בעזרת המורה ובהנחייתה, גם את **מיומנויות המאה ה-21** בלמידה הדיגיטלית.

שימוש נוסף שניתן לעשות במצגת השיתופית הוא פתיחה לנושא חדש, או סיכום הלמידה. במקרה זה עשויה המצגת השיתופית לשמש כתלקיט של ביטויים אישיים, או קבוצתיים, של התלמידים. לדוגמה: פתיח לנושא 'אהבה' - התלמידים יעלו ציטוטים משירי אהבה; סיכום רומאן - התלמידים יעלו ציטוט שנגע ללבם (כולל הסבר מדוע התחברו לציטוט); הכנת קולאז' בעקבות יצירה ועוד ועוד כיד הדמיון הטובה.

הערה חשובה: **על מנת שהמצגת השיתופית תהיה מעניינת ואפקטיבית השקפים השונים בה יכילו תכנים שונים**. לשון אחר, המצגת השיתופית לא תהיה, למשל, כלי בו יענו התלמידים על שאלה/ות זהה/ות, שכן, במקרה זה תתקבל מצגת ובה קרוב ל-40 שקפים כמעט זהים...

בכדי לנצל את יתרונותיה של המצגת השיתופית להוראת יצירה ספרותית מומלץ להכין מראש מצגת ובה שקפים שיש בהם רק את כותרת ההיבט/הנושא שיוצג בשקף. כל קבוצה תכתוב את תכניה בשקף המתאים לה (בהתאם לכותרת). אם יש צורך ביותר משקף אחד לקבוצה, תוסיף כל קבוצה שקפים נוספים, בהתאם לצרכיהם (רצוי להגביל את מספר השקפים של כל קבוצה ל-1-3).

להלן מספר דוגמאות לשימוש במצגת שיתופית³:

👉 **משמעויות שונות בנובלה הגלגול לקפא** – בכל שקף מוצג **היבט שונה של מוטיב ההזרה**.

👉 **המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה – נושאים שונים** הקבוצות מציגות **נושא שונה** הקשור לרומאן.

👉 **ביקורת חברתית ביצירות ספרות - הגדרה / המשגה**

👉 **ספרות נגד גזענות – סדנת PBL** בכל שקף מוצג **קולאז' תמונות ומילים** המשקף את אופי החברה הישראלית המשתקף בסיפור 'תפוחים מן המדבר'

👉 **סיכום כיתתי של הרומן התפסן בשדה השיפון / גי.ד. סלינגר** (כיתה י"ב)

👉 **היבטים ספרותיים בסיפור 'אח קטן' לרונית מטלון** בכל שקף פירוט של **היבט שונה**

👉 **עיון והשוואה בין שני שירים** בכל שקף קריטריון אחד להשוואה בין השירים

³ המצגות הוכנו במסגרת סדנאות בהשתלמויות מדריכים ומורים לספרות, בהנחייתנו (כותבי המאמר), פרט לשתי מצגות.

עבודה יצירתית בעקבות הספר 'רוץ ילד, רוץ' / אורי אורלב בכל שקף
"כריכה" חדשה לספר (כיתה ח' של המדריכה והמורה לספרות רות פשר)

בורות- הילד האחר-ציטוטים תוצר המצגת השיתופית : אוסף ציטוטים.
(כיתה ז' של המדריכה והמורה לספרות חגית הורביץ)

יש לזכור כי מטרתה של המצגת היא להציג בפני קהל הצופים את עיקרי הדברים ועל כן הכתיבה בה תעשה במשפטים קצרים וממוקדים, בלבד. בניגוד לכתיבת בלוג המזמן כתיבה חופשית, מפורטת וארוכה, הרי שבמצגת הכתיבה צריכה להיות מאוד ממוקדת ועניינית. התלמידים צריכים ללמוד לדלות עיקר מתפל ולנסח בקצרה ולעניין את רעיונותיהם. לצד מיומנויות אלו התלמידים צריכים להכין פרזנטציה לכיתה על מנת ללמד את המידע החדש. כאן באות לידי ביטוי גם מיומנויות הרטוריקה.

לסיכום, אין ספק כי שילובה של המצגת השיתופית בהוראת ספרות הם רבים: היכרות עם יצירה ספרותית בדרך בלתי אמצעית; הוראה-למידה משמעותית ללומדים; פיתוח עבודת צוות; למידת עמיתים שיתופית; תוצר כיתתי משמעותי; פיתוח מיומנויות המאה ה-21; העשרת הלמידה וגיוון בדרכי ההערכה ועוד ועוד. ובנוסף, לכל זאת, קירוב היצירה הספרותית לעולמם של התלמידים.

- [להנחיות לשימוש במצגת שיתופית.](#)
- [למחווון להכוונת הלומדים בעת עבודתם ולהערכת תהליך הלמידה והתוצר \(השקפים\).](#)

לאורך תהליך הלמידה והחקר, הכנת השקף וניסוח הפרזנטציה, יש להנחות את התלמידים בצורה ברורה כך שידעו מראש את הנדרש מהם בתהליך הכנת העבודה ובתוצר הסופי (כולל הפרזנטציה). אנחנו ממליצים להשתמש במחווון שלהלן⁴ הן עבור התלמידים לזמן הלמידה, החקר והכנת המצגת השיתופית, והן עבור המורה להערכה מסכמת של התהליך ושל התוצר הסופי (השקפים + הפרזנטציה).

⁴ באפשרות המורה להתאים את המחווון לעבודה הספציפית שניתנת לתלמידים. אך בכל מקרה מאוד חשוב להקפיד שהמחווון ישקף למידה ספרותית. מומלץ לבנות את המחווון עם התלמידים.

מחווון לבדיקת עבודות שונות בספרות (עיוניות, יצירתיות וכיוצ"ב)

הערות ומשוב	אחוזי ציון	קריטריונים
	30%	הבנה ובקיאות ביצירות הספרות
	30%	תשובה הולמת לכל מרכיבי השאלה / דרישות העבודה
	10%	הבעה רציפה, הגיונית, תמציתית וברורה; ישנה הקפדה על קישוריות וקוהרנטיות.
	20%	מקוריות, יצירתיות, חשיבה ביקורתית
	10%	הערכת תהליך הלמידה (התייחסות לפרמטרים כגון: עבודה בצוות, רפלקציה, עמידה בזמנים ועוד)

רשימת מאמרים להעשרה:

- [למידה שיתופית באתר משרד החינוך](#)
- [למידה בקבוצות בכיתה מאיה בוזו-שוורץ](#)
- [המודל השלישי – תיאור ניתוח ועיון יורם הרפז](#)
- [למידת ספרות בדרך החקר בתיכון ברנקו וייס בית שמש](#) - אתר ברנקו וייס

המלצות לעיצוב מצגת:

- גודל פונט: 24 לפחות
 - מרווח בין השורות: רצוי 1.5 (רווח וחצי)
 - כותרות: בכל השקפים יכתבו הכותרות בפונט זהה
 - צבעוניות: מומלץ לא להרבות בצבעים
 - תמונות ואיורים: מינימליסטיים
- זכרו, מטרתה של המצגת היא להציג בפני קהל הצופים את עיקרי הדברים במשפטים קצרים וממוקדים.